

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ РОБОТИ З ДІТЬМИ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Оксана Гуцал
практичний психолог,
навчально-виховний комплекс № 2 м. Хмельницький,
E-mail: gyzal.k@gmail.com

*«Особистість виховується Особистістю.
Благородна людина виховується
Благородною Людиною.
Любов виховується Любов'ю.
Доброта виховується Добротою.
Серце виховується Серцем».*
Ш. Амонашвілі

Війна стала стресом для найбільш уразливішої верстви населення, дітей з особливими освітніми потребами. Внаслідок військових дій на формування особистості впливають негативні руйнівні фактори. Відбувається реакція на ситуацію, в якій є загроза життю людини, або її здоров'ю. Психологічні травми порушують нормативну організацію психіки і можуть зумовити межові (тимчасове відчуття дискомфорту) або клінічні стани (зниження імунітету, втрата працездатності, порушення когнітивних процесів). Реакції на кризову ситуацію у дітей різних вікових категорій є різними. Відповідно до таких ситуацій є різними й ризики, а також потреби виходу з них. Під час кризової ситуації здобувачі освіти можуть відчувати власну провину за події, що відбулися. У них виникають страхи, знижується рівень комунікації або, навпаки, вони проявляють надмірну турботу про захист та порятунок людей.

Є різні форми арт-терапії: ліплення, колаж, розмальовка улюблених зображень, поробки з ниток та тканин, будь-які тканинні і ниткові аплікації [3].

В школі з дітьми, я проводжу заняття з арт-терапії, а саме, робота з кольоровою манкою, робота з відбитками готових природних форм (листя, трава): створення композиції «Різнобарвна осінь», техніки: краплетерапію («Квіткова галявина»), «Продовж малюнок»; ниткографію – створення малюнку «Де я живу? Мій будинок», «Долоньки», пальчикове малювання «Дерево», монотипію, створення композиції «Космічні простори», сюжетної композиції, поробка з вати «Сніговик» [2].

Для зняття емоційного напруження та при стресі, перебуваючи в укритті під час повітряної тривоги, ми проводжу з дітьми вправи «Чотири стихії» та техніки заземлення.

Чотири стихії:

- Земля (необхідно сісти на стілець, спина рівно, руки на колінах і відчутти як ноги міцно притискаються до землі, насолодіться відчуттям стійкості та сили)
- Вода (концентруйте свою увагу на слюні в роті, пригадайте, щось смачне, що ви любите їсти)
- Повітря (дихальні вправи)
- Вогонь (пригадайте приємну подію з вашого життя, яка наповнить вас приємними відчуттями та впевненістю [5].

Техніки заземлення при стресі. Важливо задіяти всі органи чуття:

1. Обрати п'ять речей, які ти можеш бачити.
2. Відчутти тактильно 4 речі.
3. Звернути увагу на три речі, які можеш почути.
4. Дві речі, яких можеш відчутти запах.
5. Одну річ, яку можеш скуштувати, наприклад цукерку [5].

Для ефективної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами ми також застосовуємо скаффолдинг для створення умов для підвищення успішності кожного учня. Це стратегія, яка дає можливість дитині з особливими освітніми потребами зосереджуватись на розв'язанні проблеми, виконанні завдання або досягненні поставлених цілей, які знаходяться за межами її індивідуальних зусиль чи можливостей за допомогою педагогічної підтримки. Для цього дитина має вчитися у «зоні найближчого розвитку», тобто робити те, що їй цікаво.

Принципи скаффолдингу, визначені Джеромом Брунером зі співавторами, для педагогічної підтримки учнів з особливими освітніми потребами:

1. *Привернути увагу.* Педагог повинен зацікавити учня і орієнтувати на дотримання правил виконання завдання. Пропоную дітям методики Нумікон, Newmero, сюжетні картки, складання пазл тварин, їхньої місцевості, карти з географії, математичні пазли, мнемосхеми, картки Мемогу.

2. *Обмежити свободу дій.* Вчитель спрощує завдання, скоротивши кількість дій, необхідних для вирішення. Пропонуємо учневі зосередитися на одному, або кількох кроках – головних.

3. *Утримувати увагу.* Оскільки учням властиво відволікатися на сторонні предмети і явища, педагог, дотримуючись поставленої мети, налаштовує на її досягнення зусилля учня. Для розвитку уваги застосовую стимульний матеріал коректурної проби та кінезіологічні вправи.

4. *Наголошувати на важливих деталях.* Вчитель звертає увагу учня на значимі деталі завдання, орієнтуючись на певну послідовність (алгоритм) дій. Для дітей з РАС застосовуємо картки Ресс.

5. *Не допускати фрустрації учня.* Ми працюємо з дітьми так, щоб вони відчували підтримку, але не були залежними від вчителів та асистентів вчителів, вміли працювати самостійно.

6. *Демонструвати рішення.* Вчитель має показати рішення завдання, для того, щоб учень розумів, чого від нього чекають. Також педагог може попросити учня пояснити, яким він бачить рішення, і спробувати його реалізувати. Потім вчитель може повторити рішення, яке продемонстрував учень, але у більш досконалій формі. Після цього настане черга учня повторити дії вчителя вже ефективніше, ніж при першій спробі [1].

В аспекті реалізації стратегії скаффолдингу є різноманітні види педагогічної підтримки учнів з особливими освітніми потребами, у в своїй роботі ми використовуємо наступні:

1. *Вербальна підтримка* – може бути не лише прямою (заохочення) «Ти молодець, так швидко сьогодні написав, пригадав», «Ти так швидко сьогодні впорався з виконанням завдання», а й непрямою, не адресною: «Увесь клас скоро впорається», «Це не так складно, як здається».

2. *Підказки через міміку, жести, вказівки, рухи тіла.* підтримка через міміку (рухи м'язів обличчя, наприклад, підморгування, вираз здивування та показ позитивних емоцій), жести (схвалення, підбадьорювання), вказівки, рухи тіла (добррозичливість). Ми разом з асистентами вчителів створюємо ситуацію успіху, даруємо дітям жетони подяки, застосовуємо шкалу самооцінювання, дитина сама може себе оцінити, як працювала протягом уроку, що було важко, що зробила сама, а що за допомогою асистента вчителя.

3. *Фізична підтримка* – можна писати, малювати чи конструювати щось з учнем разом «рука в руці». До прикладу, застосовую малювання обома руками для міжпівкульної взаємодії.

4. *Моделювання* – демонстрація виконання завдання. Цей вид педагогічної підтримки полягає у спільному дослідженні та демонстрації об'єктів, функцій, процесів або явищ за допомогою їх спрощеної імітації. Наприклад, застосування для пояснення інформації про

явища природи, сутність якогось поняття або розв'язання завдання макету, іграшки, моделі. Це може бути глобус у вигляді пазлів, що розбираються і є демонстрацією частин пластів земної кори; або знаходження на глобусі різних країн; іграшки та макети транспорту, фотографії з демонструванням етапів або станів явища природи тощо.

5. *Диференціація матеріалів*, до прикладу, коли всі аналізують певні поняття та створюють таблиці, ми даємо дитині з ООП замальовувати картинку на основі отриманого досвіду. Також, за потреби, важливо дати варіанти подання матеріалу (словесно, візуально, піктограмами).

6. *Візуальний стимул*. Цей вид педагогічної підтримки полягає у застосуванні візуальних стимулів – картинок, піктограм, символів, письмових підказок, що сприяють ефективному засвоєнню та відтворенню інформації та формуванню нормативної поведінки. Ми застосовуємо візуалізацію розкладу уроків, правил поведінки, правил дорожнього руху, правил написання та формул для розв'язання задач, правил поведінки у школі, це допомагає генералізувати поняття у процесі конкретно-наочного мислення (наприклад, завдання співвідносити зображення та предмет) та уникнути стресу [1].

Для дітей складаємо описові розповіді. Роботу проводимо в три етапи:

I. Демонструємо учням схему за певною лексичною темою і пояснює зміст умовних позначень.

II. Даємо дітям зразок описового оповідання за певною лексичною темою.

III. Самостійне складання учнем описової розповіді за опорною схемою.

Застосовуємо блоки-квадрати в умовній наочній схемі при моделюванні сюжету, які позначають окремі фрагменти розповіді. Вони заповнюються зображеннями персонажів та значущими об'єктами, які відповідають кожному із послідовних фрагментів-епізодів. Складання цієї схеми дозволяє дітям встановити логічність і взаємозв'язок основних смислових ланок висловлювання. До прикладу, необхідно скласти розповідь про пору р.. Також використовуємо колаж, представлений у формі листа картону (щільного паперу, магнітної дошки), на яку наклеюються або кріпляться різні картинки, літери, геометричні фігури, цифри. Завдання колажу – пов'язати усі картинки, літери, геометричні фігури, цифри між собою. Внаслідок цього відбувається відпрацювання сюжетного методу запам'ятовування. До прикладу, скласти розповідь про прочитаний твір з опорою на підказки [4].

Як вчити дитину з ООП на дистанційному навчанні? Якщо є інтернет, гаджети, якщо дитина може навчатися і вона не тривожиться. Якщо інтернету або гаджетів немає, ми домовляємось з командою про те, що будемо відправляти певні завдання батькам, обов'язково консультивати їх, як потрібно виконувати завдання, і залишатися з ними на зв'язку для того, щоби розуміти, чи виконують батьки наші рекомендації і як саме виконують. Також ми телефонуємо самій дитині, якщо вона може з нами поспілкуватися. Телефонуюмо батькам, щоби підтримувати їх, казати, що їм усе вдасться.

Обов'язково потрібно визначити навантаження для дитини й розробити новий режим дня на тиждень. Цей режим дня потрібно разом із батьками візуалізувати із дитиною. Так вона буде розуміти, що буде в понеділок, які будуть уроки у вівторок.

1. Прагнення дитини до виконання завдань повинно оцінюватись позитивно та підкріплюватись словами дорослого.

2. Консультації з батьками дитини з ООП. Треба визначити розклад консультацій, прописати його на тиждень.

3. Як задавати домашнє завдання. Усе це вирішує команда, адже діти різні й індивідуальний підхід до дітей теж різний.

4. Написати труднощі, з якими стикається дитина, чого вона не може зробити, а також сильні сторони – що вона може зробити. Наприклад, є ученє, який не може сидіти біля комп'ютера, але може стоячи займатися 15 хвилин і необхідно дозволити йому стояти [4].

Пам'ятаємо, що діяльність дитини з особливими освітніми потребами оцінюється не лише з позиції набутих знань, а насамперед з позиції прогресивного розвитку. Отже, для успішної реалізації освітнього процесу надзвичайно важливим є: залучення батьків, консультування їх щодо особливостей виконання запропонованих завдань, повторення та актуалізація раніше вивченого матеріалу, урахування індивідуальної працездатності дитини відповідно до стану її здоров'я, моніторинг динаміки втомлюваності, дотримання охоронного режиму, позитивні емоції педагогів та батьків [2].

Сподіваємося, що дана стаття буде корисною для педагогічних працівників, психологів, корекційних педагогів, асистентів вчителів загальноосвітніх навчальних закладів освіти, де навчаються діти з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел:

1. Павлюх В. Скаффолдинг як стратегія підтримки учнів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії. URL: https://znayshov.com/FR/15708/mv_58-335-341.pdf (дата звернення: 31.10.2022).
2. Марковська М.. Коротка пам'ятка для вчителів, які працюють із дітьми під час війни. 9 правил: Нова українська школа : веб-сайт. 2022. URL: <https://nus.org.ua/articles/kоротка-pam-yatka-dlya-vchyteliv-yaki-pratsyuyut-iz-ditmy-pid-chas-vijny-9-pravyl/> (дата звернення: 31.10.2022).
3. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану: аналіз ситуації на Рівненщині та рекомендації педагогам. *Департамент освіти і науки Рівненської облдержадміністрації*: веб-сайт. 2022. URL: <https://www.rvosvita.org.ua/news/navchannia-ditey-z-osoblyvymy-osvitnimy-potrebamy-v-umovakh-voiennoho-stanu-analiz-sytuatsii-na-rivnenshchyni-ta-rekomendatsii-pedahoham> (дата звернення: 31.10.2022).
4. Підлубна Н. Особливості роботи педагогів та їх асистентів з дітьми, які мають ООП, в умовах ЗЗСО і ЗДО. *Куп'янський інклюзивно-ресурсний центр Куп'янської міської ради Харківської області*. 2020.
5. Допомога дітям та молоді з особливими потребами у надзвичайних ситуаціях : тренінг від ізраїльських фахівців (в рамках проекту «Оборона дітей України», який реалізує Науковий Ліцей ім. Чурюмова спільно з ВГО «Поруч». Партнери: Міністерство освіти і науки України та Інститут соціальної та політичної психології). 2022. *Науковий Ліцей ім. Чурюмова* : YouTube-канал. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=utONaki-Mmo> (дата звернення: 31.10.2022).